

Automatsaken

Redegjørelse fra kultur- og kirkeminister Valgerd Svarstad Haugland

Stortinget vedtok våren 2003 å avvikle det eksisterende gevinstautomatregime når oppstillingstillatelsene for automatene løper ut; dvs for størstepartens del i løpet av 2003 og 2004. For å gi automateierne noe lenger tid til å trappe ned virksomheten ble samtlige oppstillingstillatelser forlenget fram til 31.12.2004.

Samtidig vedtok Stortinget å tildele en enerett til drift av gevinstautomater til Norsk Tipping; dog på helt klare premisser:

- At antall automater, og spill på slike automater, skal kraftig reduseres, fra dagens om lag 17.000 til 10.000.
- At automatene skal vekk fra dagligvareforretninger og plasseres slik at de er under kontinuerlig kontroll bl.a. i forhold til 18-årsgrensen.
- At automatenes funksjonsmåte skal endres slik at de blir mindre aggressive og spilleavhengighetsskapende.
- Departementets kontrollregime skal utformes slik at hvis de nye automatene viser seg å ha uheldige konsekvenser i spilleadferdssammenheng, skal antall, plassering og utforming umiddelbart endres.

Bakgrunn for Stortingets vedtak

Bakgrunnen for Stortingets vedtak var den urovekkende økningen i antall personer med spilleadferdsproblemer og som hadde klar sammenheng med den meget kraftige veksten i spill på gevinstautomater.

Mens spilleadferdsproblemer som sosialpolitisk problem i Norge knapt eksisterte for noen tiår siden, har dette nå utviklet seg til å bli en alvorlig problemstilling som vi måtte gripe fatt i. Og det er gevinstautomatene som utgjør hovedproblemet; det store flertallet av personer som søker hjelp mot spilleavhengighetsproblemer oppgir automatene som hovedårsak.

Spill på gevinstautomater har nå kommet helt ut av kontroll: mens automatomsetningen i 2001 utgjorde om lag 9 milliarder kroner, økte den til 22 milliarder kroner i 2003; dvs slik at spill på gevinstautomater nå utgjør nesten dobbelt så mye som samlet omsetning på alle andre pengespill. Denne svært uheldige utviklingen har fortsatt inn i 2004.

Hvorfor enerettsmodell?

Årsaken til å velge en enerettsmodell framfor ytterligere regulering av dagens automatmarked var de dårlige erfaringene myndighetene hadde hatt med forsøkene på slike reguleringer. Dagens automatregime er basert på konkurranse mellom et stort antall operatørbedrifter, og hvor målet som i annen næringsvirksomhet vil være størst

mulig overskudd av driften. Konkurransen har drevet fram utviklingen av stadig mer aggressive og spilleavhengighetsskapende automater og medført kamp mellom operatørene om de beste oppstillingsplassene. Det har vært et kontinuerlig press for å søke å omgå myndighetenes ulike reguleringer. Forsøk på innstramminger har blitt møtt med massiv motstand og slik trenert fjerning av automater med uheldig virkemåte. Innføring av en statlig enerettsmodell, med full styrings- og kontrolladgang for myndighetene, er derfor den eneste måten for å få til et forsvarlig automatregime.

Enerettsmodell og EØS-avtalen

Forut for Stortingets vedtak var forholdet til EØS-avtalen grundig vurdert, og regjeringens fremste juridiske ekspertise konkluderte med at en enerettsmodell ikke var i strid med Norges forpliktelser etter avtalen.

Som kjent har spillebransjen hevdet at en enerettsmodell vil være i strid med Norges forpliktelser etter EØS-avtalen. Bransjen har så langt vunnet fram med sitt syn; både overfor ESA og ved en dom i Oslo Tingrett. Staten har bestridt dette, og har bl.a. vist til at både Finland og Sverige (som EU-medlemmer) har tilsvarende enerettsmodeller som Norge ønsker å innføre. Lovligheten av den finske enerettsmodellen er til og med rettslig prøvet for EU-domstolen. Staten har derfor bestemt seg for ikke å akseptere ESA's syn og slik at spørsmålet antagelig vil bli prøvet for EFTA-domstolen. Staten har også anket dommen i Oslo Tingrett.

Overgangsordning til dom foreligger

Ved en kjennelse i Borgarting lagmannsrett 30. november har saken tatt en ny vending. Kjennelsen nedlegger forbud mot å innføre enerettsmodellen inntil rettskraftig dom i hovedsaken foreligger. Samtidig blir det nedlagt forbud mot å avslå søknader fra operatørene om fortsatt oppstilling av automater etter 1. januar 2005 begrunnet med eneretten.

Kjennelsen er såkalt midlertidig, i den forstand at den bare gjelder fram til hovedsaken er avklart. Jeg har vurdert å påkjære kjennelsen til Høyesterett, men har funnet at dette ikke er hensiktsmessig.

Jeg har også vurdert å innføre midlertidig totalforbud mot utplassering av automater. Spillebransjen har gitt klart signal om at et slikt forbud umiddelbart vil bli rettslig prøvet med påstand om at forbudet er i strid med EØS-avtalen. Av praktiske grunner vil derfor et totalforbud vanskelig kunne gjennomføres i interimperioden fram til rettskraftig dom om enerettsspørsmålet foreligger.

Lagmannsrettens kjennelse tvinger derfor i realiteten fram en midlertidig videreføring av dagens svært uheldige automatregime. Jeg har besluttet at eksisterende oppstillingstillatelser skal forlenges et halvt år fram til og med 30. juni 2005, samtidig som utplasseringen av Norsk Tippings automater stanses. Jeg har i denne forbindelse vurdert mulighetene for å stramme inn automatmarkedet i overgangsperioden. Dette

byr imidlertid på store praktiske problemer; bl.a. er det nærmere 200 private automatoperatører som vil kunne reise innsigelser mot en slik innstramming. Jeg har derfor valgt å basere den midlertidig forlengelsen på dagens oppstillingsmønster.

Jeg regner med at det 2nd halvår neste år vil foreligge en rettskraftig dom i saken og som avklarer hvilke muligheter norske myndigheter etter EØS-avtalen har til å regulere automatmarkedet på en sosialpolitisk ansvarlig måte.

De signalene jeg får fra behandlingsinstitusjonene for spillerelaterte sykdommer er entydig, nemlig at den nåværende utviklingen av automatmarkedet i økende grad medfører problemer for stadig større befolkningsgrupper. Jeg vil derfor ikke etterlate tvil om at det er min hensikt å foreta radikale endringer i dagens gevinstautomatmarked og at jeg fortsatt håper på å få medhold i at en enerettsmodell kan legges til grunn for vår regulering av automatmarkedet.

Kompensasjon til frivillige organisasjoner

Det er avsatt i overkant av 900 mill kroner til å kompensere frivillige organisasjoner for deres inntektstap for at det ikke skulle stå oppstilt automater i 2005. Kompensasjonen var utregnet på grunnlag av organisasjonenes inntekter fra gevinstautomatene i 2001, noe som innebar et betydelig reduksjon i forhold til inntektene i senere år. I og med at automatene nå fortsatt vil stå utplassert fram til og med 30. juni neste år vil kompensasjonsbeløpet falle bort. Organisasjonene vil bli meddelt dette ved eget brev fra Lotteritilsynet.

Jeg vil nøye følge organisasjonenes inntektsutvikling utover i 2005. Hvis en enerettsmodell kan være på plass i 2nd halvår neste år vil jeg vurdere behovet for et eventuelt nytt kompensasjonsbeløp.